

Regionálne diferencie na trhu práce v Slovenskej republike

Eva Rievajová¹
Roman Klimko²

¹ Ekonomická univerzita v Bratislave, Národohospodárska fakulta, Katedra sociálneho rozvoja a práce; Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava; eva.rievajova@euba.sk

² Ekonomická univerzita v Bratislave, Národohospodárska fakulta, Katedra sociálneho rozvoja a práce; Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava; roman.klimko@euba.sk

Grant: VEGA č. 1/0001/16 (60 %) a VEGA č. 1/0367/17 (40 %)

Název grantu: VEGA č. 1/0001/16 Súčasnosť a perspektívy zmien zamestnanosti a súvisiacich procesov v kontexte naplňovania cieľov Európskej stratégie zamestnanosti; VEGA č. 1/0367/17 Ekonomické, legislatívne a inštitucionálne predpoklady a perspektívy rozvoja sociálnej a solidárnej ekonomiky v krajinách V4 vo väzbe na podporu sociálnej inklúzie

Oborové zamčrení: AH - Ekonomie

© GRANT Journal, MAGNANIMITAS Assn.

Abstrakt Vývoj ekonomických, sociálnych a geografických nerovností je dôležitým predmetom záujmu spoločnosti. Zamestnanosť je jedným z nosných ukazovateľov ekonomickej výkonnosti regiónov, ale i predpokladom pre ich samotný rozvoj. Regionálne disparity na Slovensku sa ukazujú ako trvalý problém i napriek vyšším rastom HDP. Sociálna a ekonomicke úroveň regiónov SR vystupuje do popredia najmä v súvislosti s vnímaním rozdielov medzi jednotlivými krajinami. Ako nezamestnanosť, tak i výška miezd vykazujú v slovenských podmienkach značnú mieru regionálnej diferenciácie. Veľké rozdiely možno pozorovať najmä medzi hlavným mestom Bratislava a ostatnými regiónmi Slovenska, čo súvisí s postavením hlavného mesta ako ekonomicke dominantného regiónu, a naopak s ekonomicke zaostávaním viacerých regiónov najmä na strednom a východnom Slovensku. Napriek existencii legislatívnych opatrení na úrovni SR aj EÚ sa ciele v odstraňovaní regionálnych disparít v podmienkach Slovenskej republiky doteraz nedarí úspešne dosahovať. Príspevok je zameraný na identifikovanie regionálnych disparít a príčin ich vzniku s akcentom na nezamestnanosť a mzdové rozdiely v krajinách Slovenska.

Kľúčová slova regionálne disparity, regionálny rozvoj, nezamestnanosť

1. ÚVOD

Problematika regionálnych rozdielov v rámci EÚ vstúpila do pozornosti najmä po najväčšom rozšírení v roku 2004, pri ktorom vstúpili do spoločenstva relatívne ekonomicke menej rozvinuté štáty, medzi nimi i Slovensko. Regionálne disparity sú dlhodobo považované za hlavný problém predovšetkým čo sa týka sociálno-ekonomickej oblasti, vo väčšine krajín vrátane Slovenska. Slovensko sa skladá z heterogénnych regiónov, rôzne oblasti majú rôzne ekonomicke štruktúry, rôzne rozvojové podmienky, diferencovaný prístup k zdrojom, dôsledkom čoho sú vymedzené priestorové štruktúry, ktoré majú i rôznu mieru nezamestnanosti. Cieľom trvale znížiť regionálne rozdiely sa zaoberá i Európska únia, ktorá vo svojich stratégiách uvádza rôzne aktívne opatrenia zamerané na inteligentný, udržateľný a inkluzívny rast. V aktuálnom

programovom období sa stratégia Európa 2020 orientuje prioritne na zvyšovanie zamestnanosti, podporu vedy a výskumu, vzdelávanie či znižovanie rizika chudoby s možnosťou financovania prostredníctvom európskych štrukturálnych a investičných fondov. Slovenská republika taktiež využíva viacero nástrojov pre riešenie problémov týkajúcich sa znižovania regionálnych disparít, pričom svoje stratégie prispôbuje lokálnym podmienkam, no zároveň i podmienkam Európskej únie. Dňa 20. 6. 2014 prijala Európska komisia Partnerskú dohodu so Slovenskom na roky 2014 – 2020, v ktorej je stanovená stratégia pre optimálne využívanie európskych štrukturálnych a investičných fondov v regiónoch a mestách krajiny. Schválila aj 7 operačných programov, ktorými sa bude Partnerská dohoda naplňovať. Nezamestnanosť a jej regionálne rozdiely patria medzi najdiskutovanejšie témy, a to nielen na Slovensku. Problematika zameraná na elimináciu disparít na trhu práce v regiónoch Slovenska je dlhodobo jednou z najväčších priorit, čo dokazuje i zameranie stratégií rozvojových dokumentov.

Na Slovensku sa z pohľadu regionálnej ekonomiky neustále stretávame s rastúcimi rozdielmi medzi Bratislavou a regiónmami lokalizovanými na východ od centra. Napriek v súčasnosti historicky najnižšej nezamestnanosti v krajine nedochádza adekvátne k znižovaniu regionálnych rozdielov. Pohľad na jednotlivé regióny Slovenska vyvoláva potrebu podpory transformácie a reštrukturalizácie zaostávajúcich regiónov, čo sa javí z pohľadu národnej ekonomiky ako veľmi vážna priorita najmä od vstupu do EÚ v kontexte úlohy znižovania disparít medzi členskými krajinami. Zaostávanie periférnych regiónov spúšťa špirálu, podporuje ich ďalšiu marginalizáciu. Najviac zjavné sú rozdiely medzi Bratislavským krajom a ostatnými krajinami, najmä na strednom a východnom Slovensku. Cieľom príspevku je identifikovať a vyhodnotiť regionálne disparity s akcentom na nezamestnanosť a mzdové rozdiely v krajinách Slovenska.

2. REGIÓNŸ A REGIONÁLNE DISPARITY

Sledovanie regionálnych disparít umožňuje vymedziť menej rozvinuté regióny určitého celku, do ktorých je potrebné smerovať regionálny rozvoj. Možnosťami regionálneho rozvoja sa zväčša

zaoberajú ekonomické koncepcie, ktoré spájajú riešenie daného problému najmä s hospodárskym rastom regiónu.

V odbornej literatúre sa možno stretnúť s klasifikáciou regiónov z hľadiska stupňa ich ekonomického rozvoja na:

- a) rozvinuté regióny - ktoré štruktúrou ekonomických a mimoekonomických činností tvoria predpoklady pre rozvoj a uspokojenie potrieb,
- b) problémové regióny - v rámci ktorých rozlišujeme:
  - zaostávajúce regióny – s podpriemerným vybavením výrobnými faktormi,
  - štrukturálne slabé regióny – pôvodne rozvinuté regióny, ktoré strácajú tempo rastu,
  - prekrvené regióny – vo vyspelých ekonomikách s problémom vysokej koncentrácie ekonomických činností v regióne (Massari et al., 2016).

Pre členské krajiny Európskej únie sa používa systém klasifikácie územno-štatistických jednotiek známy pod skratkou NUTS (z francúzskeho názvu La Nomenclature des Unites Territoriales Statistiques). Tento systém bol vypracovaný za účelom rozčlenenia územia krajín EÚ na územné jednotky nižšieho hierarchického stupňa ako predstavujú národné štáty a to pre potreby teritoriálneho rámca regionálnej štatistiky. Klasifikácia regiónov podľa NUTS sa zakladá na triedení regiónov a to tak, že tri úrovne sú regionálne NUTS I až NUTS III a dve sa používajú pre lokálnu úroveň LAU 1 (NUTS IV) a LAU 2 (NUTS V).

Regionálny rozvoj sa na Slovensku zabezpečuje prostredníctvom finančných prostriedkov, ktoré sú vo veľkej miere čerpané z EÚ. V predchádzajúcich obdobiach to boli predstupové fondy, ktoré sa zameriavali na prípravu asociovaných krajín na vstup do EÚ.

V programovom období 2014 – 2020 bol predložený nový legislatívny rámec pre päť fondov, ktoré patria pod politiku súdržnosti, spoločnú poľnohospodársku politiku a spoločnú rybársku politiku EÚ. Ide o týchto päť Európskych štrukturálnych a investičných fondov:

- Európsky fond regionálneho rozvoja (EFRR)
- Európsky sociálny fond (ESF)
- Kohézny fond (KF)
- Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka (EPFRV)
- Európsky námorný a rybársky fond (ENRF).

Pre politiku súdržnosti sa v rámci reformy zaviedli dva kľúčové ciele:

- Investície do rastu a tvorby pracovných miest, čo je spoločný cieľ pre všetky tri kategórie regiónov: menej rozvinuté, prechodné a rozvinutejšie (podporované z EFRR, ESF a Kohézneho fondu);
- Európska územná spolupráca podporená z EFRR.

Podmienkou pre zabezpečenie regionálneho rozvoja je vhodné inštitucionálne ako aj legislatívne prostredie. Inštitucionálne zabezpečenie znamená podporu štátu pri vzniku a rozvoji inštitúcií zameraných na podporu regionálneho rozvoja a regionálnej politiky. Vo všeobecnom ponímaní pojem disparita predstavuje nerovnosť, rozdielnosť, rôznosť alebo nepomer rôznych javov. Ku bližšiemu pochopeniu tohto špecifického pojmu možno pristupovať z viacerých uhlov pohľadu. Pri zdôraznení dôležitosti priestorovej a časovej dimenzie regionálnych rozdielov a potreby poznania miery zaostávania regiónu, môžeme konštatovať, že regionálne disparity znamenajú „rozdielnosti, nerovnosti znakov, javov či procesov, ktorých identifikácia a porovnanie má racionálny zmysel“ (Švecová, A., Rajčáková, E., 2014). Na regionálne disparity je možné pozerat

ako na neodôvodnené rozdiely či nezhody medzi potenciálom určitého javu a jeho súčasným využitím. Tieto disparity sú v spoločnosti najintenzívnejšie vnímané vo všeobecnom kontexte prehlbovania (divergencie) či zblížovania (konvergencie) úrovne jednotlivých regiónov (Viturka, M. et al., 2010).

Je možné uviesť i ďalšie prístupy k vymedzeniu regionálnych disparít. Regionálne disparity možno determinovať ako rozdiely vymedzené v abstraktnom metrickom priestore. Výsledkom rozdielnosti dochádza k vzniku nerovnováhy v sociálno – ekonomickom rozvoji územia (Meliciani, V., 2015). Regionálne disparity sú tiež vnímané ako rozdiely medzi ekonomickým výkonom a blahobytom regiónov (McSorley, L. et al., 2016).

Dubois, A. et al. (2007) považuje regionálne disparity za výsledok procesu polarizácie spôsobenej rýchlym rastom výkonnosti niektorých regiónov s negatívnym dopadom na akumuláciu bohatstva a výrobných faktorov v týchto regiónoch, ale i na nezamestnanosť a sociálne zabezpečenie.

Vývoj sociálnych a geografických nerovností je nepochybne dôležitým predmetom štúdia spoločnosti, keďže je prejavom jeho hierarchickej organizácie. Rozdiely môžu byť nielen zdrojom sociálneho a regionálneho napätia, môžu ohrozovať stabilitu spoločnosti či ekologickú rovnováhu (Švecová, A., Rajčáková, E., 2014). Disparity ako prejav nevyváženého rozvoja môžu v rámci jedného územia vzniknúť nadmerným čerpaním jeho územného kapitálu v niektorom pilieri udržateľného rozvoja. Riziko nevyváženého rozvoja vedúceho k disparitám môže nastať tiež vo vnútri jednotlivých pilierov znižovaním diverzity, napríklad rozvojom len jednej ekonomickej činnosti a súčasne úpadkom alebo stagnáciou všetkých ostatných činností alebo tiež rastúcimi rozdielmi medzi životnou úrovňou rôznych sociálnych skupín v území. Disparitou v území je prípad, pokiaľ sa výrazne odlišuje kvalita verejných služieb alebo verejných priestranstiev v rôznych častiach mesta či regiónu. Disparitu najčastejšie spôsobuje využívanie určitého zdroja v území na úkor iných zdrojov a hodnôt v území. Takéto nevyvážené a nadmerné využívanie býva často sprevádzané exportom úžitku z územného kapitálu mimo vlastné územie. V týchto prípadoch sa prejavuje priestorový aspekt udržateľného rozvoja. Konečným dôsledkom nevyváženého disparitného rozvoja územia je nárast rozdielov medzi kvalitou života v jednotlivých územných častiach alebo medzi ich obyvateľmi (Maier, K., 2012).

Podľa Tvrdoň, J., Kmecová, Z. (2007) za hlavné príčiny podmienujúce regionálne disparity možno považovať špecifickosť prírodného potenciálu, sídelnej štruktúry, polohovej atraktivity, demografickej štruktúry, dopravnej infraštruktúry, dostupnosti územia, či ekonomickej špecializácie regiónov, no v neposlednom rade i vplyv územno-správneho usporiadania. V nerovnomerných podmienkach rozvoja regiónov preto dochádza ku vzniku celého radu disparít rôznych ekonomických a sociálnych parametrov, ako napr. regionálny hrubý domáci produkt na obyvateľa, miera nezamestnanosti, priemerná mesačná mzda a iné.

Príčiny vzniku regionálnych rozdielov je možné rozdeliť na vnútorné a vonkajšie. Pritom vnútorné príčiny pochádzajú od aktérov regionálneho rozvoja v danom území – jedná sa o správanie, zvyky, motiváciu, schopnosť a mieru ich využitia. Vonkajšími príčinami rozumieme spoločenské podmienky a rôzne prostredie. Vďaka dominancii socioekonomických procesov dochádza v súčasnosti k neustálemu vzniku rozdielov a ich postupnému zvyšovaniu. Nie je však možné jednoznačne povedať, že existencia rozdielov má na regióny len negatívne dopady. Do istej úrovne ich možno považovať za významný motivačný impulz ku mobilizácii vnútorných zdrojov v regióne, alebo tiež za predpoklad budúcej

efektívnejšej formy deľby práce či špecializácie regiónov (Krejčí, T. et. al., 2010).

Slovensko je charakteristické výraznou regionálnou rozmanitosťou s diferencovaným priestorovým rozložením výrobných síl, s diferencovanou ekonomickou infraštruktúrou, s rozličným stupňom urbanizácie, rôznym ľudským potenciálom, čo má za následok nerovnomerný sociálno-ekonomický rozvoj jednotlivých regiónov (Rievajová, E. et. al., 2012).

K hlavným príčinám nerovnomerného rozvoja regiónov a vzniku regionálnych disparít už v minulých rokoch na Slovensku bolo možné zaradiť:

- Razantný pokles výroby a zamestnanosti v ťažkom priemysle (ťažba uhlia, hutníctvo, strojárstvo, chémia), ktorý bol dominantný a je aj v súčasnosti nosný v ekonomickej štruktúre krajov (Košícký, Žilinský, Trenčiansky kraj).
- Útlm textilného a elektrotechnického priemyslu zapríčinil vážne dopady na ekonomiku a zamestnanosť, odvetvie odevného a obuvníckeho priemyslu s dopadmi na zamestnanosť (Prešovský, Košícký a Trenčiansky kraj).
- Pokles počtu pracovníkov v poľnohospodárstve, ktoré malo vysoké zastúpenie predovšetkým v horských a podhorských oblastiach a nížinách (Nitriansky, Banskobystrický a Košícký kraj).
- Rozvoj terciárneho sektora sa z veľkej časti koncentroval do veľkých miest, čím bola absorbovaná podstatná časť pracovníkov uvoľnených z neefektívnych výrobných zariadení.
- Nerovnomerný rozvoj malého a stredného podnikania, ktorý nevytvoril dostatočne silný sektor zameraný na výrobu hmotných statkov a priemyselné služby.
- Kvalita ľudských zdrojov (vzdelanosť a podnikateľská tradícia) a miestnej samosprávy (konceptné prístupy, strategické plánovanie).
- Územná infraštruktúra a absencia komplexného prístupu ku revitalizácii sídel.
- Nedokončená sieť diaľnic a rýchlostných komunikácií spomaľujúcich dopravu a tvoriaca tak bariéry vstupu do niektorých regiónov.
- Slabá mobilita pracovných síl medzi regiónmi spojená s obmedzeniami pri získavaní bytov v mieste práce a zhoršená dostupnosť verejnej osobnej dopravy, čo sa negatívne prejavilo hlavne v oblastiach s nízkou hustotou zaľudnenia a väčšími vzdialenosťami medzi obcami.
- Neuspokojivý stav životného prostredia v oblastiach s nepriaznivou priemyselnou štruktúrou.
- Výskyt veľkého počtu územných a technických špecifik a ťažkostí vplyvujúcich na regionálny rozvoj. Jedná sa najmä o dôsledky ťažby nerastných surovín, veľkú členitosť krajiny (horské a podhorské oblasti), čo zapríčiňuje dopravné problémy z pohľadu dostupnosti a ekonomickej efektívnosti regiónov (NSRR, 2017).

Viacere z uvedených príčin pretrvávajú dodnes.

Rozširovanie Európskej únie spôsobilo obrovské rozdiely medzi jednotlivými oblasťami a úlohou regionálnej politiky je stierať tieto rozdiely a snažiť sa o priblíženie málo vyspelých krajín k rozvinutejším. Na znižovanie regionálnych rozdielov slúži kohézná politika s cieľom dosiahnuť vyvážené hospodárstvo, sociálny a regionálny rozvoj. V rámci súčasného finančného rámca na roky 2014 – 2020 bolo na túto oblasť vyčlenených približne 351,8 miliardy eur, čo je takmer jedna tretina rozpočtu Európskej únie za toto obdobie. Fondy na realizáciu kohéznej politiky poskytujú finančné prostriedky prevažne do menej rozvinutých oblastí a regiónov s cieľom zapojiť tieto oblasti do trhu práce,

rozvíjať pracovné miesta a prispievať tak k rastu ekonomiky. Často sa pri nej skloňuje výraz finančnej solidarity ako hlavného piliera.

3. REGIONÁLNE DIFERENCIE V NEZAMESTNANOSTI A MZDÁCH

Trh práce v Slovenskej republike je z regionálneho pohľadu dlhodobo v stave nerovnováhy. Rastúci rozdiel v nezamestnanosti medzi regiónmi je jedným z najväznejších problémov spoločnosti. Trh práce je v regionálnej ekonomike rozhodujúcou inštitúciou, od ktorej sa očakáva, že:

- a) zabezpečí ekonomiku regiónu potrebnými pracovnými silami v požadovanej štruktúre (odbornej, profesijnej, vekovej, vzdelanostnej a pod.),
- b) zabezpečí zaistenie pracovných síl v regióne zodpovedajúcimi prostriedkami, predovšetkým zodpovedajúcou mierou pracovných príjmov, pričom tieto úlohy sú realizované súčasne (Rievajová, E. et al. 2012).

Napriek tomu, že údaje o regionálnej miere nezamestnanosti vykazujú podstatné rozdiely medzi regiónmi, regionálne rozdiely v rámci jednej krajiny sú výraznejšie ako rozdiely medzi jednotlivými krajinami. Špecifickým rysom regionálnej nezamestnanosti je jej príčinná závislosť na priestore. To znamená, že ak existuje nezamestnanosť len v jednom konkrétnom regióne, ten je v príčinnom vzťahu so susednými regiónmi. Príčinnú závislosť možno pozorovať pri správaní sa firiem, a to na jednej strane firmy sa neobmedzujú len na rezidentnú pracovnú silu v mieste lokalizácie, ale na druhej strane využívajú pracovnú silu zo susedného regiónu s vyššou nezamestnanosťou, ale často sa jedná o pracovnú silu lacnejšiu (Rievajová, E. et. al., 2015).

Hospodársky rast na území Slovenskej republiky nie je sprevádzaný stieraním výrazných regionálnych rozdielov. Pokiaľ väčšina obyvateľov z rastu benefituje, najmenej rozvinuté regióny trpia vysokou mierou nezamestnanosti, odchodom mladej a vzdelanej pracovnej sily a nedostatkom investícií a podnikateľských aktivít. V dôsledku nevyhnutnosti odstraňovania regionálnych rozdielov vláda Slovenskej republiky prijíma reálne nástroje, ktoré budú znižovať uvedené rozdiely, zvyšovať konkurencieschopnosť najmenej rozvinutých regiónov a tým aj kvalitu života. Cieľom podpory je v prvom rade tvorba pracovných miest.

Regionálna nezamestnanosť je ovplyvnená celým radom faktorov, ktoré sú navzájom prepojené a nachádzajú sa na rôznej úrovni rozhodovacieho procesu. Tieto faktory môžeme rozdeliť do dvoch základných skupín, a to na priame faktory a nepriame faktory. Obe skupiny faktorov ovplyvňujú regionálnu nezamestnanosť, a to z hľadiska jej výšky a diferencovanosti. Medzi základné determinanty ovplyvňujúce regionálnu nezamestnanosť patria indikátory trhu práce, heterogénny vývoj miezd a produktivity, nedostatočná územná mobilita pracovných síl, ekonomický vývoj regiónu, kvalifikácia pracovnej sily. V diferenciacii vyjadrujú hlavne vnútornú kvalitatívnu stránku regiónov, súvzťažnosť jednotlivých komponentov vo vnútri regiónov, ich celkový stav, ktorý sa následne premieta do charakteru rozdielnosti jednotlivých regiónov (Rievajová, E. et. al. 2015).

Základným demografickým ukazovateľom ovplyvňujúcim aj situáciu na trhu práce je počet obyvateľov. Kým v roku 2000 predstavoval celkový počet obyvateľov na Slovensku približne 5 398 657, v roku 2016 bolo zaznamenaných okolo 5 426 252 obyvateľov. Najvyšší počet obyvateľov bol v priebehu tohto obdobia zaznamenaný v Prešovskom a Košickom kraji, naopak najnižší počet obyvateľov bol v tomto období v Trnavskom a

Trenčianskom kraji. Z pohľadu vývoja počtu obyvateľov bol úbytok obyvateľstva v priebehu sledovaného obdobia najvýraznejší v Trenčianskom kraji, ale i v Nitrianskom a Banskobystrickom kraji.

V sledovanom období rokov 2013-2017 bol zaznamenaný klesajúci trend evidovanej miery nezamestnanosti vo všetkých krajoch Slovenska. K najväčšiemu poklesu došlo v sledovanom období v Prešovskom kraji (9,67 perc. bodu) a v Banskobystrickom kraji (9,59 perc. bodu). Celoslovenský priemer poklesol o 7,56 perc. bodu. Nezamestnanosť nižšia ako celoslovenský priemer bola len v prvých piatich uvedených regiónoch a to: Bratislavskom, Trnavskom, Trenčianskom, Nitrianskom a Žilinskom kraji. V ostatných troch krajoch (Banskobystrický, Prešovský a Košický) bola nezamestnanosť vyššia ako priemer Slovenska (Tabuľka 1). Dôvodom nízkej nezamestnanosti v Bratislavskom kraji je skutočnosť, že väčšina podnikov a firiem pôsobiacich v najrôznejších oblastiach má svoje sídlo práve tu. Koncentruje sa tu i množstvo výrobných podnikov s vysokou pridanou hodnotou a kraj plní funkciu technologického lídra na Slovensku. Jedna z najnižších nezamestnaností je spojená s najvyššími mzdami.

Tabuľka 1: Vývoj miery evidovanej nezamestnanosti podľa NUTS III v rokoch 2013 až 2017 (v %)

Územie/rok	2013	2014	2015	2016	2017	Rozdiel 2013/2017
Bratislavský kraj	6,17	6,13	5,34	4,51	3,05	3,12
Trnavský kraj	9,16	8,03	6,71	4,41	2,60	6,56
Trenčiansky kraj	10,74	9,56	7,71	5,85	3,53	7,21
Nitriansky kraj	12,52	11,21	9,71	6,96	4,05	8,47
Žilinský kraj	12,51	10,91	8,86	6,92	4,70	7,81
Banskobystrický kraj	18,26	17,22	14,94	12,80	8,67	9,59
Prešovský kraj	19,35	17,45	15,50	13,91	9,68	9,67
Košický kraj	17,23	15,92	14,39	12,76	9,94	7,29
Slovensko	13,50	12,29	10,63	8,76	5,94	7,56

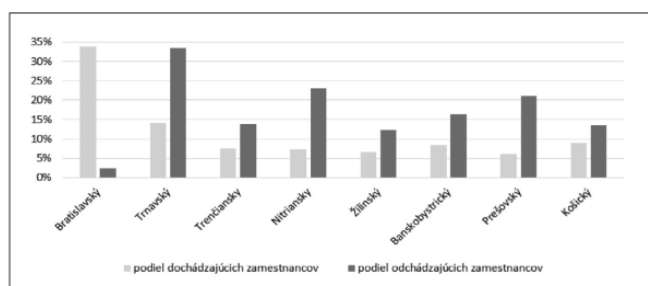
Zdroj: vlastné spracovanie podľa ÚPSVaR.

V odborných kruhoch je možné stretnúť sa s názorom, že ideálny stav v krajine je pri 3 až 4 % miere nezamestnanosti. V decembri 2017 dosahovali túto optimálnu hranicu celkom tri kraje a to: Bratislavský, Trnavský, Trenčiansky kraj. Ďalšie dva kraje (Nitriansky a Žilinský) pomyselnú hranicu presiahli ani nie o celý percentuálny bod. Vo zvyšných troch krajoch, a to: v Banskobystrickom, Prešovskom a Košickom kraji, bolo prekročenie optimálnej miery nezamestnanosti viac ako dvojnásobné.

Viacere analýzy dokázali, že existuje priama úmera medzi dosiahnutým vzdelaním a možnosťou nájsť si zamestnanie. Ako príklad možno uviesť – v prípade Bratislavského kraja sa jedná o 25 uchádzačov s nedokončeným základným vzdelaním, v Prešovskom kraji je to až 5 146 uchádzačov. V tomto počte prevažuje rómske obyvateľstvo, ktoré vykazuje nielen nízke vzdelanie, vysokú nezamestnanosť, ale aj veľmi nízku ekonomickú aktivitu.

V medzinárodnom porovnaní majú obyvatelia Slovenska tendenciu sťahovať sa za prácou oveľa menej než v susedných krajinách EÚ. Slovensko nemá dostatočne rozvinutý trh nájomného bývania, má v porovnaní s krajinami EÚ nadpriemerný podiel bytov, ktoré sú vo vlastníctve ich obyvateľov. Naopak, Slovensko má jeden z najnižších podielov bytov s regulovaným nájomom v EÚ (len 1,6 %, priemer EÚ bol 10,8 % za rok 2016). Podiel bytov s trhovým nájomom na Slovensku je taktiež podpriemerný (8,9 % vs. 19,9 % v EÚ). Nedostatok nájomných bytov je jeden z faktorov, ktorý môže negatívne vplyvať na nedostatočnú mobilitu na pracovnom trhu. (NPRSR, 2018).

Graf 1: Podiely dochádzajúcich a odchádzajúcich zamestnancov v krajoch

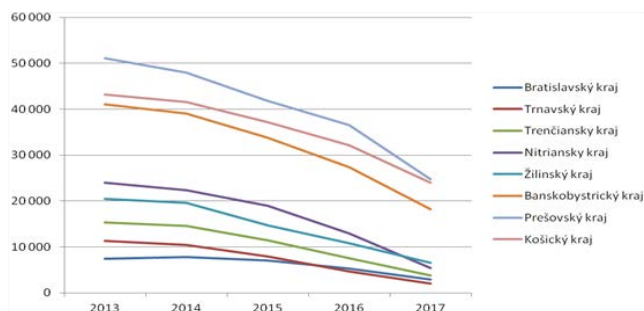
Zdroj: Informačný systém o priemerných zárobkoch.

Najviac dochádzajúcich zamestnancov pracuje v Bratislavskom kraji. Až viac ako tretina všetkých zamestnancov pracujúcich v Bratislavskom kraji má trvalé bydlisko v inom kraji. Najvyšší podiel odchádzajúcich zamestnancov má Trnavský kraj, čo je v najväčšej miere ovplyvnené krátkou vzdialenosťou obidvoch krajov. Vysoký podiel odchádzajúcich zamestnancov z Prešovského a Banskobystrického kraja je ovplyvnený stále pretrvávajúcou vyššou mierou nezamestnanosti (Graf 1).

V otázkach miery dlhodobej nezamestnanosti patria Slovensku aj naďalej popredné priečky v rebríčku krajín Európskej únie. Komparáciou regiónov identifikujeme rýchlejší pokles miery dlhodobej nezamestnanosti práve v regiónoch západného Slovenska, naopak pretrvávajúce problémy sprevádzajú predovšetkým juhovýchodné regióny.

Vývoj dlhodobej nezamestnanosti od roku 2013 po rok 2017 zaznamenáva graf 2. Ako vidieť, dochádza prakticky vo všetkých krajoch Slovenska k absolútnym poklesom počtu dlhodobo nezamestnaných. Domnievame sa, že ku výraznému poklesu dlhodobo nezamestnaných prispela aj povinnosť ich účasti na aktívnych prácach – napríklad príspevok na aktivačnú činnosť formou menších obecných služieb alebo formou dobrovoľníckej služby, kedy títo nezamestnaní prestávajú byť evidovaní na úrade práce. Z dlhodobého hľadiska však tieto nástroje nemožno považovať za efektívne vzhľadom na obsahovú náplň týchto prác.

Graf 2: Vývoj počtu dlhodobo nezamestnaných

Zdroj: vlastné spracovanie podľa ÚPSVaR.

Novú výzvu na trhu práce vo viacerých okresoch a sektoroch predstavuje súčasný nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily. Pri súčasnej miere nezamestnanosti na historicky nízkych hodnotách zamestnávateľia v niektorých regiónoch a sektoroch čelia ťažkostiam pri získavaní kvalifikovanej pracovnej sily a tlaku na rýchlejšiu rast miezd. Počty voľných pracovných miest na úradoch práce dosahujú historické maximá pri klesajúcej nezamestnanosti. Podľa konjunkturálneho prieskumu v priemysle bol nedostatok zamestnancov ako obmedzujúci faktor výroby označený historicky najväčším počtom zamestnávateľov (NPRSR, 2018).

Graf 3: Rozloženie miezd na Slovensku (2016)

Zdroj: Platy.sk.

Ako je vidieť z grafu 3, polovica zamestnancov na Slovensku zarába menej ako 838 EUR v hrubom. Desatina zamestnancov na Slovensku zarába menej ako 538 EUR v hrubom, na druhej strane desatina zamestnancov zarába viac ako 1 543 EUR.

Tabuľka 2: Priemerná hrubá mzda podľa krajov za rok 2017 v €/mesiac

SR	BA	TT	NR	TN	ZA	BB	PO	KE
954	1200	890	789	895	855	807	734	869

SR - Slovensko, BA - Bratislavský, TT - Trnavský, NR - Nitriansky, TN - Trenčiansky, ZA - Žilinský, BB - Banskobystrický, PO - Prešovský, KE - Košický

Tabuľka 2 znázorňuje výšku priemernej hrubej mzdy v SR a krajoch za rok 2017. Priemerná hrubá mzda na Slovensku v poslednom štvrtroku 2017 prvýkrát prekročila hranicu 1000 €, čo bol medziročný nárast o 5,2 %. Táto hranica však bola prekročená len v dvoch krajoch z ôsmich – Bratislavskom a Trenčianskom. Celkové dáta za minulý rok však poukazujú na pretrvávajúce regionálne rozdiely, priemerný zárobok je v Bratislave asi o 25 % vyšší, ako je celoštátny priemer. Podobná situácia je však v mnohých štátoch EÚ. Priemerná mzda v Prešovskom kraji dosahuje 77 % priemeru Slovenska – ak by sme sa porovnali napríklad s ČR tam najslabší Karlovarský kraj dosiahol 87 % priemeru. Pri medziročnom porovnaní priemernej mzdy podľa údajov ŠÚ SR rástli platy najviac

v Trnavskom a Trenčianskom kraji, čo bolo dôsledkom nielen fungujúcich podnikov, ale aj rozšírenia výroby v trnavskom automobilovom závode Peugeot či viacerou logistických investícií. Podobný vývoj možno očakávať v Nitrianskom kraji po spustení výroby v závode Jaguar. Nominálny rast miezd by mohol v roku 2018 dosiahnuť cca 5 % - v roku 2017 mzdy rástli o 4,6 %. Rast priemernej mzdy je okrem iného spôsobený aj súčasným nedostatkom pracovnej sily na slovenskom trhu práce.

V súvislosti s potrebou odstraňovania regionálnych rozdielov, zvyšovania konkurencieschopnosti a zlepšenie kvality života obyvateľov najmenej rozvinutých regiónov Slovenska, bola prijatá novela zákona o podpore najmenej rozvinutých okresov. Cieľom podpory je v prvom rade tvorba pracovných miest. Novelou zákona o podpore najmenej rozvinutých okresov sa ich počet zvýšil na 18 (1. štvrtrok 2018). Ústredie práce zapíše do zoznamu najmenej rozvinutých okresov ten okres, v ktorom miera evidovanej nezamestnanosti vypočítaná z disponibilného počtu uchádzačov o zamestnanie, ktorú ústredie vykazuje, bola aspoň za deväť kalendárnych štvrtrokov od 1. apríla 2015 do 31. marca 2018 vyššia ako 1,5-násobok priemernej miery evidovanej nezamestnanosti v Slovenskej republike za rovnaké obdobie. Jednou z najvýznamnejších zmien je rozšírenie okruhu oprávnených prijímateľov regionálneho príspevku o fyzické osoby – podnikateľov, čo nevyhnutne znamená akceleráciu využívania tohto príspevku na zvýšenie hospodárskeho a sociálneho rozvoja, najmä však na zvýšenie zamestnanosti (Zákon č. 336/2015).

4. ZÁVER

V období transformácie ekonomík, aj slovenskej, sa ešte zvýraznili rozdiely medzi regiónmami v dôsledku odlišností v ekonomickom, technickom, demografickom potenciáli v spojení s geografickými danosťami. Tieto charakteristiky podmieňovali prílev zahraničných investícií, ktoré diferenciaciu regiónov ďalej prehľbovali. Tak sa vytvorili oblasti centra, hlavného mesta a okolia ako hlavného pólu rozvoja a periférie, najmä odľahlejšie oblasti stredného a východného Slovenska a celkovo južné okresy. Problémom zaostalejších oblastí je nedostatočná infraštruktúra, slabé napojenie na hlavné dopravné cesty a výraznejšia orientácia na poľnohospodárstvo. Rozdiely sa prejavujú ako vo vybavenosti základnou a vyššou infraštruktúrou (doprava, telekomunikácie), tak vo výskume a vývoji a kvalifikácii pracovnej sily. Na zvýšenie zamestnanosti sa v krátkodobom a strednodobom horizonte implementujú viaceré projektové zámery na podporu podnikania, sociálnej ekonomiky, prepojenia potrieb trhu práce s ponukou učebných odborov, ako aj na podporu zatraktívnenia územia. Prioritou je podpora regionálneho rozvoja prostredníctvom zapájania lokálnych aktérov a využívania lokálnych zdrojov (NPRSR, 2018).

VEÚ vystupuje ako jeden z hlavných politických cieľov – odstraňovanie výrazných regionálnych rozdielov, na ktorý je sústredená významná pozornosť cez kohéznú politiku. Jej prostredníctvom sú nasmerované prostriedky na potlačenie špecifických rozdielov medzi jednotlivými regiónmami. Kľúčovou otázkou zostáva optimálna miera regionálnych rozdielov v súlade so všeobecným cieľom maximalizácie spoločenského blahobytu.

Zdroje

1. DUBOIS, A. et. al. 2007. Regional Disparities and Cohesion: What Strategies for the Future. [online]. 2007. [cit. 10.5.2018]. Dostupné na: <<http://www.europarl.europa.eu/activities/expert/eStudies.do?language=EN>>.

2. KREJČÍ, T. et al. 2010. Regionálny rozvoj – teorie, aplikace, regionalizace. Brno: Mendelova univerzita, 2010.
3. MAIER, K. 2012. Udržiteľný rozvoj území. Praha: Grada Publishing, 2012.
4. MASSARI, S., SONNEMANN, G., BALKAU, F. 2016. Sustainable Regional Development. New York: Routledge, 2016.
5. MCSORLEY, L. 2016. Cohesion Policy Reassessing performance and direction. [online]. 2016. [cit. 5.5.2018]. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/313229918_EU_Cohesion_Policy_Reassessing_performance_and_direction>.
6. MELICIANI, V. 2015. Regional Disparities in the Enlarged European Union. London: Routledge, 2015, 64 s.
7. NÁRODNÝ PROGRAM REFORIEM SLOVENSKEJ REPUBLIKY 2018 (NPRSR). 2018. Bratislava: MF SR, 2018.
8. NÁRODNÁ STRATÉGIA REGIONÁLNEHO ROZVOJA SLOVENSKEJ REPUBLIKY (NSRRSR). 2017. [online]. 2017. [cit. 19.5.2018]. Dostupné na: <<http://www.vlada.gov.sk/regionalny-rozvoj>>.
9. RIEVAJOVÁ, E. et al. 2012. Trh práce a politika zamestnanosti. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2012.
10. RIEVAJOVÁ, E. et al. 2015. Trh práce - premeny a výzvy. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2015, 253 s.
11. ŠVECOVÁ, A., RAJČÁKOVÁ, E. 2014. Regionálne disparity v sociálno-ekonomickej úrovni regiónov Slovenska v rokoch 2001-2013. In Regionálne dimenzie Slovenska. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014.
12. TVRDOŇ, J. – KMECOVÁ, Z. 2007. Dimenzia hospodárska - typológia regiónov: Regionálna diferenciácia, regionálny rozvoj v Slovenskej republike v kontexte integračných dosahov. Bratislava: Sociologický ústav SAV.
13. VITURKA, M. a kol. 2010. Kvalita podnikateľského prostredia, regionálna konkurenceschopnosť a stratégie regionálneho rozvoja Českej republiky. Praha: Grada Publishing, 2010.
14. Zákon č. 336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov a o zmene a doplnení niektorých zákonov